

ОБРАЗНИЙ ХАРАКТЕР НОМІНАЦІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ЧЕСЬКІЙ МОВАХ

Сапожнікова Л.Я., Радченко А.В.

Харківський державний університет харчування та торгівлі, м. Харків

Мовна картина світу є формою структурування зовнішнього і внутрішнього світу людини, відображає його в дзеркалі мови (за спостереженнями Н.А.Уфїмцевої, А.Є.Вержбицької та ін.), кодує за допомогою мовних знаків. Дослідження рідної мови через призму іншої, спорідненої чи нерідної, дозволяє виявити специфіку своєї мови, встановити риси однаковості, подібності, типологічності, притаманних мовам. Лексичний склад різних споріднених мов нерідко демонструє схожість в номінаційних моделях за умови позначення однакових денотатів.

Ми маємо на меті продемонструвати спільність образних номінаційних моделей у слов'янських мовах (українській і чеській) на прикладі борошняних виробів, які випікали з давніх часів і завжди шанували.

Будь-яке найменування репрезентує результат пізнавальної діяльності через виділення певної ознаки та має асоціативну природу. Провідна ознака, покладена в основу номінації того чи іншого предмета або явища дійсності, являє собою мотивему. Форма випікання є поширеною мотивемою для найменування виробів з борошна. Таким чином, ми спостерігаємо в українській мові номени *рогалик* (рогалики Царичанські, рогалики Прилуцькі), *роги* (розм.), *ріжок*, оскільки такі вироби нагадують ріг худоби. З борошна випікають *підківки* (підківки Уманські), що формою повторюють підкови для кінського копита. Ознака вигнутості стала домінуючою у перенесенні назви. У чеській культурі споживання також популярні хлібці зазначеної форми. Досить поширеними є лексеми *rohličky* – булочки у вигляді рогу; найменування *roháč* – від жук-олень – булка з начинкою, загорнута двома рогами. Як обрядове печиво на день св. Мартіна використовують *rohy svato-martinské*, а також *podkovy sv. Martina*. В Україні в день Сорока святих готували виріб з тіста, що нагадував пташку жайворонка – провісника весни (В. Жайворонок, словник-довідник «Знаки української етнокультури», 2006 р.). Відповідна назва обрядового печива існує в Чехії та Моравії – *škrovanky* (від *škrivan* «жайворонок»), випікають під час Великого посту. Ознака переплетення послужила домінантою у перенесенні назв *плетеники* та *pletýnka* (з борошна пшеничного вищого сорту випікають в Україні плетеники Міські, Міські з маком; в Чехії відоме печиво *pletýnka*). Зауважимо, мотивуючою ознакою номенів *булка*, *булочка* слугувала кулеподібна форма, оскільки лексеми походять, вірогідно, від лат. першооснови *bulla* (куля): булочка з корицею, добрі булочки, булочки чайні; відповідно в чеській мові – *bulka*, проте багато булочних виробів не мають круглої форми: булка-плетінка та *vrkoč* (коса), *karásek* (видовжена булка, посипана маком і сіллю, нагадує формою рибу). Отже, аналіз образних найменувань борошняних виробів виявив схожість в характері номінаційних моделей лексем української та чеської мов.